

A Kincskereső 1977. évi 1. számában részletesen olvashattok a magyar népművészetről, népi hagyományokról.

Pontosan miről (mely témákról) szól a Kincskereső rovata?

Ha még részletesebben akartok megismerkedni a néphagyományokkal, több könyvben is olvashattok róluk. „A természetbúvárok könyvespolca” című sorozat egyik kötete is ezzel foglalkozik.

Mi a címe ennek a kötetnek?

Kik a szerzői?

Mikor jelent meg?

A megoldások megbeszélésénél a helyes eredmény megerősítése mellett az eszközhasználat változatait is felszínre hozzuk.

Végül buzdítjuk a gyerekeket a Kincskereső olvasására és hasonló könyvtári búvárkodásra. Búcsúzóul is föladhatsz egy rejtvényt, amelynek megoldását elküldhetik a könyvtár címére. Például:

Egyéni feladat foglalkozáson kívüli munkálkodásra.

Fölvessük Nemes Nagy Ágnes: Ladogai pagoda című versét.

Feladat:

Hol a Ladoga-tó?

Mit jelent a „laboda” szó?

Mely magyar költő verseiben szerepel még a „laboda” szó? (Nemes Nagy Ágnesén kívül még 2–3 lehetséges megoldás lehet.) Olvassátok el a Kincskereső 1976-ban megjelent egyik számában a Nemes Nagy Ágnesről szóló riportot és az 1977. 1. számban szereplő ismertetést Brasnó Istvánról. E két írás elolvasása is hozzásegít a megoldáshoz.

KUNOSS JUDIT

Győr

Korszerűsítési törekvések a 3. osztályos fogalmazástanításban

„A holnap olyan lesz, amilyen a ma alkotása.”
(Szent-Györgyi Albert)

Az alsó tagozatos anyanyelvi nevelés egyik igen fontos részterülete a fogalmazástanítás. Fontossága ellenére mégis e területen tapasztalható a legtöbb ellentmondás, metodikai probléma, nehézség, megrögzült és idejétmúlt pedagógiai gyakorlat, szemléletmód. „... szakfelügyelői jelentések, felmérések, saját iskolalátogatásaink figyelmeztettek arra, hogy a fogalmazás az az alsó tagozatos anyanyelvi tárgy, amelyben az oktatás eredményessége a legkevésbé kiegyensúlyozott.”¹ Számos cikk és tanulmány szól arról a problémáról, hogy az alsó tagozatos tanulók írásbeli fogalmazásai egyhangúak, szürkek, túl szabványosak, élmény- és érzelmszegények, hiányzik belőlük az egyéni íz.

A fenti problémák okait sokan elemezték már, és fogalmazástanításunk „bajainak” forrásaként a következőket említik meg:

- az 1963-as fogalmazás tanterv szűkszavú, részben hiányos vagy elavult utasításait;¹
- a fogalmazás tantárgy tanításához készült kézikönyv merev elveket, idejétmúlt pedagógiai gyakorlatot sugalmazó szemléletmódját (pl. a túlzott tanítói irányítás, a tanulók alkotó képzeletének visszaszorítása stb.),² a tanulók életkori sajátosságait figyelmen kívül hagyó témajavaslatait,³ mintafogalmazásait;

- a szóbeli kifejezőképesség fejlesztése mellett az írásbeli kifejezőképesség elhanyagolását az 1-2. osztályban.⁴

A 70-es évek eleje óta azonban egészséges pezsgés kezdődött az alsó tagozatos fogalmazástanításban. A korszerűsítés érdekében úttörő munkát végzett a kaposvári Tanítóképző Főiskola és Gyakorló Iskolája. Fogalmazástanítási kísérletüket az 1969/70. tanév 2. félévében kezdték meg annak érdekében, hogy kiküszöbölje a fogalmazástanításban tapasztalható nehézségeket, ellentmondásokat.

A kaposvári fogalmazástanítási kísérlet mellett még számos korszerűsítési törekvéssel találkozhatunk, amelyek mind a fogalmazástanítás eredményesebbé tétele érdekében láttak napvilágot „A Tanító” c. folyóirat, valamint más szaklapok, ill. pedagógiai kiadványok lapjain.

Közülük hadd utaljak dr. Nagy J. József (Jászberényi Tanítóképző Főiskola) megállapításaira, aki cikksorozatában kifejtette, hogy a sikeres fogalmazástanítás egyik alapvető feltétele a jó téma. Ezért a fogalmazás élményszerűsítését – mint kidolgozásra váró problémát – be kell vonnunk korszerűsítési törekvéseink körébe.⁵

A fogalmazástanítás korszerűsítési törekvései közé sorolom a feladatlapos munka meghonosítását, valamint a különböző szervezeti megoldások (pl. csoportmunka) alkalmazását a fogalmazástanításban. Főiskolánk gyakorló iskolájában ezeknek kialakult hagyományai vannak, amelyekről az „Embernevelés” c. pedagógiai tanulmánykötetben⁶ és az általam írt cikkben⁷ is olvashatunk.

A fenti korszerűsítési törekvések mellett szeretnék szólni azokról az elvekről, eljárás módokról, amelyeket a jelenlegi fogalmazás tanterv hatékonyabb megvalósítása érdekében kidolgoztam. Úgy érzem azonban, hogy az általam kidolgozott elvek és eljárás módok nemcsak jelenlegi fogalmazástanításunk eredményesebbé tételét szolgálják, hanem segítik megérteni, befogadni, megvalósítani az új anyanyelvi tanterv szellemét is.

Munkám során felhasználtam a komplex matematikatanítás didaktikai alapelveit, alkalmazott módszereit. De hasznos segítő társnak bizonyultak a testvérfőiskolákon végzett, az anyanyelvi nevelés fejlesztését szolgáló kísérletekkel, útkeresésekkel foglalkozó cikkek, tanulmányok is. Értékesítettem a pedagógiával érintkező szaktudományok legújabb eredményeit pl. a kommunikációelmélet, a kreativitás pszichológiájának megállapításait. Végül, de nem utolsó sorban ösztönzést és egyben igazolást is jelentett számomra Roger Gal: Hol tart a pedagógia? c. könyvének II. fejezete.⁸

Elképzeléseim gyakorlati megvalósítása érdekében az 1976-77-es tanév első félévében e cikkben leírt elvek és eljárás módok szerint folyt a fogalmazás tanítása a főiskola gyakorló általános iskolájának 3. b osztályában.

Elképzeléseimet szeretném ebben a tanévben továbbfejleszteni és kiterjeszteni a 3. osztály második félévének, valamint a 4. osztály egészének tantervi anyagára.

A féléves munka során gyakran részt vettem a gyakorló iskola 3. b osztályának fogalmazásóráin, sőt az elsőket én is tartottam. Az egyes órákon figyeltem a tanulók reakcióit az alkalmazott eljárásokra, hogy a tapasztalatokat hasznosítva végezzem elképzeléseim módosítását, finomítását. Természetesen figyelembe vettem az osztálytanító, *Csésfalvay Margit* javaslatait, véleményét is, akinek ismét szeretnék köszönetet mondani segítő kész munkájáért.

1. Intenzív képességfejlesztés

A személyiség formálásában központi szerepe van a képességek kibontakoztatásának. „A tanulók képességeit pedig csak a megfelelő tevékenységek gyakorlásával lehet fejleszteni.”² Ezért a fogalmazástanítás korszerűsítését szolgáló elvek közül az *intenzív képességfejlesztés elvét* tartom a legfontosabbnak. A képességek közül elsősorban a megfigyelő, a gondolkodó, a kreatív és a kommunikációs képességek formálását kezeljük kiemelt feladatként. Persze gondot fordítunk a többi képesség fejlesztésére is, hiszen a képességek szoros kapcsolatban állnak egymással. Egyik fejlődése visszahat a másikra, elősegítve annak kibontakozását.

A megfigyelőképesség fejlődését biztosítottuk azáltal, hogy megfigyelési szempontokat nemcsak a fogalmazások tartalmi, szerkesztési, stílári hibáinak javításakor adtunk a tanulóknak, hanem egy-egy fogalmazástechnikai ismeret tudatosításakor, a gondolatok szó- és írásbeli megformálása során, valamint irodalmi szemelvények megfigyeltetése, elemzése előtt is. A problémaérzékenység kialakítása érdekében szinte valamennyi fogalmazásórán problémahelyzetek elé állítjuk a tanulókat. Azt szorgalmazzuk, hogy észrevegyék a szokatlant, a meglepőt és egyáltalán azt, ha „nincs valami rendben”. A problémák megoldásában jelentős helyet biztosítunk a vitáknak.

A kreativitásra nevelés érdekében olyan gyakorlatokat végeztetünk, amelyek a kreativitás tényezőit (a gondolkodás fogékonysága, hajlékonysága, eredetisége) megfelelően működtetik. Pl.:

- ugyanannak a gondolatnak, gondolatsornak más szavakkal történő kifejezése szóban vagy írásban;
- megkezdett esemény (mese) folytatása szóban vagy írásban;
- megadott esemény átalakítása egyes szám első személybe (a szereplő helyzetébe való beleélés - transzformációs gyakorlat);
- megadott gondolatsor átalakítása a hatáskeltés eszközeinek alkalmazásával;
- mese, történet alkotása önállóan (meseírás) stb.

Biztosítjuk a megfelelő légkört, amelyben mindenki bátran megnyilatkozhat, alkothat. Méltányoljuk és szorgalmazzuk az egyéni kezdeményezéseket, a problémák különböző megközelítését, az egyéni meglátásokat. Ezért a „Kinek van más véleménye?”, „Ki tudja másképpen elmondani, leírni gondolatait?” kérdések, buzdítások gyakori szereplői a fogalmazásóráknak. Ezekkel az eszközökkel megérettetjük és tudatosítjuk a tanulóknak azt is, hogy *egy-egy gondolatot, nyelvi tartalmat sokféle nyelvi formában kifejezhetünk*. Összegezve: kialakítjuk tanulóinkban a „mássá levés merészségének” vállalását, amely megóvja őket a konformitás kényszerétől.⁹ Ha fogalmazástanításunkat áthatja e szemléletmód, meggyőződésem, hogy nem születnek uniformizált tanuló fogalmazások.

2. A motivációs bázis kialakítása

A személyiség alakításában nagy jelentősége van a motivációs bázis kiépítésének. Ezért gyakran részesítjük a tanulót sikerélményben. A kedvező érzelmi viszony, a pozitív beállítottság (pl. a fogalmazás tantárgy iránti érdeklődés, szeretet) fokozza a fogalmazástanítás eredményességét. Alkalmazzuk Balassa László által javasolt ún. „Aranykönyvet” is, amelyben megörökítjük az eredményes fogalmazásokat.¹⁰ Törekszünk arra, hogy a külső ösztönző hatás helyét egyre inkább a belső szükséglet (belső motiváció), vagyis a kíváncsiság, az érdeklődés vegye át. A sikeres fogalmazás feletti öröm jelentse a tanulók számára a jutalmat.

A motivációs bázis kiépítése érdekében igyekszünk érdekessé tenni a fogalmazásórákat. Hogyan?

- nem megszokott óraindításokkal;
- problémaszituációkkal, amelyekhez gyakran kapcsolunk egy-egy, a problémát nevével is szemléletesen kifejező szereplőt (Egyhangú Dömötör, Böbeszédű Tihamér stb.);
- irodalmi igényű, de a tanulókhöz közelálló szemelvényanyaggal;
- érdekes tartalmú (mesék, állattörténetek, a tanulók életéből vett események pl. kirándulás, sárkányeresztés, állatkerti látogatás stb.) feladatlapokkal;
- jó témaválasztással;
- az életszerű kommunikáció többféle változatának (pl. ugyanannak az eseménynek pontos, tárgyilagos vagy mesészerű elmondása, párbeszéd alkalmazása, mondatfajta variálása, monológ készítése stb.) alkalmazásával;
- a szervezeti formák tervszerű és tudatos változtatásával.

3. A jó témaválasztás jelentősége

Egyetértek dr. Nagy J. József idevonatkozó megállapításaival, amelyeket alkotó módon hasznosítottunk munkánkban. Néhány jó témát már mi is találtunk. Eredményes megfogalmazatásukról a későbbiekben szeretnénk beszámolni.

4. Az irodalmi alkotások szerepe

Egy-egy fogalmazástechnikai ismeret kialakításához, egy-egy nyelvi-stilisztikai érték, érdekesség megfigyeltetéséhez gyakran értékes irodalmi szemelvényrészleteket, szemelvényeket használunk fel. Eddig elsősorban Móra Ferenc, Gárdonyi Géza és Fekete István műveiből válogattunk. „... a művekben olyan helyzetekkel is találkozunk a tanulók, amelyek a hétköznapi életben ritkán fordulnak elő, mégis átélhetik őket, s ezzel értékes kommunikációs modelleket és jellemző nyelvi magatartásformákat figyelhetnek meg bennük.”³

5. A szó- és írásbeliség megfelelő aránya

„Az írott- és az élőbeszéd viszonylag bonyolult kölcsönviszonyban vannak egymással, a legszorosabb módon kapcsolódnak össze.”⁴ Ezért a fogalmazásórákon e két gondolatkifejezési forma egészséges arányának megvalósítására törekszünk, annál is inkább, mivel egyik működtetése és fejlesztése elősegíti a másik fejlődését. (Meglátásom szerint az új anyanyelvi tanterv is a fenti két gondolatkifejezési forma párhuzamos fejlesztését szorgalmazza már a tanulás kezdetétől fogva.)

6. A tanulói öntevékenység biztosítása (feladatlapok, korszerű szervezeti formák: csoportmunka, differenciált foglalkozás)

Fogalmazástanításunk korszerűsítésének elengedhetetlen feltétele a tanulói öntevékenység elvének messzemenő érvényesítése.

Az önálló munka egyik eszköze a feladatlap. Igaz, hogy a feladatlap a fogalmazástanításban nem csodaször, de láncszemet, fogódzót ad a gondolatok összefüggő szó- vagy írásbeli kifejtéséhez.¹¹

Íme néhány az elsők közül:

A mondatokról tanultak felelevenítése

1. Egészítsd ki!

Beszédünk és írásunk áll.

2. Bontsd mondatokra az alábbi szöveget! Javítsd kék színessel a mondatkezdő nagybetűket, és pótolj a mondat végi írásjeleket!

A tó nem volt mély, ezért egyedül is fürödhettünk fürdés után figyeltük a vízpart életét de érdekes volt tudjatok mit láttunk egyik nap a vízparton egy mozdulatlanul ülő békát

3. Írj egy kérdést a fenti szöveg valamelyik mondatához!

.....

4. Válaszolj a kérdésre egy mondatlall

.....

A mondatok összekapcsolása

1. *Egészítsd ki* a következő mondatokat!
Szüretelik a Puttonyokba az asz-
szonyok. Nemsokára must lesz belőle.
2. *Jegyezd meg!*
Akkor értelmes a beszédünk, írásunk, ha mindenki tudja: kiről, miről van szó, és azt is,
hogyan mit akarunk közölni róla.
3. *Alkoss* a leírt mondatokhoz két kapcsolódó mondatot!
Gábor a hetes. Elsőnek érkezik az iskolába.
.....
.....
4. *Jegyezd meg!*
Minden mondat kapcsolatban van az előzővel, de valami újat is tartalmaz.

Kerüljük a felesleges szóismétlést!

1. *Gyűjts* hasonló jelentésű szavakat!
megy, siet,
2. *Egészítsd ki* a következő fogalmazást! Kerüld el a felesleges szóismétlést!
Állatkertben
Jancsi szülcével az állatkertbe. Legtöbbször a majmok ketrecéhez
..... - Figyeld, apa, milyen gyorsan mászik a rúdon az egyik
.....! - kiáltott
3. *Jegyezd meg!*
Kerüljük a felesleges szóismétlést, de sosem szabad elhagynunk olyan szót, amely a meg-
értéshez szükséges!
Keressük a találó szavakat, kifejezéseket!

A fogalmazás címe

1. Melyik cím fejezi ki legjobban a fogalmazás tartalmát? *Húzd alá!*

Őszi erdő
A Bakonyban
Bakonyi kirándulás

- Az úttörők kirándultak a Bakonyba. Gyönyörködtek az őszi erdőben. Színes leveleket és
terméseket is gyűjtöttek. Vidáman, sok élménnyel meggazdagodva tértek haza.
2. a) *Húzd alá* a címhez tartozó mondatokat!
Kati és a léggömb
Kati színes léggömböt kapott. Döbrögi elvetette Matyitól a libákat, és még el is verette.
Játszani kezdett vele. Föl-földobta a levegőbe. A fiú sem maradt ám adós! Egyszer csak
pukk! - hallatszott, és a léggömb-foszlányokban hullott a földre. Háromszori veréssel adta
vissza a kölcst.
 - b) *Alkoss* címet a megmaradt mondatcsoporthoz!
.....

A feladatlapok mellett a korszerű szervezeti formák (csoportmunka, differenciált
foglalkozás) is számos lehetőséget nyújtanak az önálló tanulói tevékenységhez.

A félév során a gyakorlati alkalmazás mellett az ismeretszerzést is fokozatosan
önállósítottuk. Szinte valamennyi fogalmazástechnikai ismeretet csoportmunka kereté-
ben alakítottunk ki, ill. tudatosítottunk.

Különösen év elején több alkalommal végeztünk differenciált foglalkozásokat is a
nyelvileg hátrányos helyzetű, a szó- és írásbeli kifejezésben nehézségekkel küszködő
tanulók számára.

Természetesen egy félév igen kevés idő ahhoz, hogy kiugró eredményekről számol-
hassak be. Munkánk e szakaszt inkább az útkeresés, a jobbitás szándéka, mint a teljes-
ségre való törekvés jellemezte. Meggyőződésünk, hogy jó úton járunk, s reméljük, hogy

e cikk is hozzájárul ahhoz, hogy az új anyanyelvi tantervet minél kevesebb kérdőjellel fogadják majd a gyakorló pedagógusok.

Gondolataimat *Szent-Györgyi Albert* szavaival szeretném zárni: „*Egy-egy dolog olyan az ember számára, mint a titkos írás, amihez nincs kulcs. Minél közelebb kerül valaki a kulcshoz, annál világosabbá, egyszerűbbé válnak a dolgok.*”

Az elmondottak illusztrálásaként hadd mutassak be két órafelépítést:

Tananyag: Fogalmazási gyakorlatok cselekvéssorról, képsorról szóban és írásban.

1. *A mondatok összekapcsolásáról tanultak felelevenítése*

Fekete István: Vuk c. könyvének rövid részlete alapján:

a) *A tanulók felkészítése a részlet befogadására (érdeklődésfelkeltés):*

A könyv egy rókapapát életéről szól. A rókapapát Kagnak, a rókamamát Inynek hívták. Nyolc kölykük volt, közülük a legszebbnek, a legéletrevalóbbnak Vuk volt a neve.

b) *Az irodalmi részlet bemutatása és elemzése:*

Megfigyelési szempont: Miről szól?

„Kag felkapta a tyúkot, és szélsébesen rohant a rókapár felé. Futtában aggódva látta, hogy a vadász s a kutya csapája egyenesen oda visznek. ... A rókapár közelében lelapult, mert a rókák nem rohannak vakon még saját otthonukba se. Szemei átkutatták a környéket, de semmi gyanús nesz, sem mozdulat nem hallatszott. Óvatosan csúszott a barlang szája felé.”

Miről szólt? (Reprodukciós beszéd fejlesztése.)

Keressük meg a nesz és a csapája szavakat az Értelmező szótárban! Olvassuk el, mit jelentenek! (Szavak jelentéstartalmának magyarázata.)

Miféle eseményt mondott el ebben a részletben az író? Próbáld egy gondolattal kifejezni magad! (A tömörítés képességének fejlesztése.)

Mi biztosította a részletben a mondatok kapcsolatát?

Mit tanultunk a mondatok kapcsolatáról? (Elemi fogalmazástechnikai ismeret számonkérése.)

c) *A cselekvéssor mozzanatait szolgáló igék, szó szerkezetek kikerestése, bangulatok megéreztetése:*

Keressük ki azokat a szavakat, kifejezéseket, amelyek a fenti esemény egyes mozzanatait jelölik! Pl. felkapta, szélsébesen rohant, ...

Folytasd a felsorolást! (Az időrend fogalmának előkészítése.)

Olvassátok el még egyszer magatokban a részletet! Figyeljétek meg, miféle hangulatot ébresztenek bennetek ezek a szavak, kifejezések! (Néhány tanuló véleményének meghallgatása.)

d) *Címadás:*

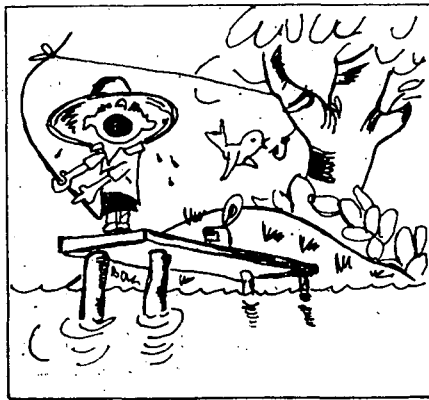
Adjunk címet a részletnek! Fejezze ki a részlet izgalmas, feszült hangulatát! (A cím és a tartalom kapcsolatának megéreztetése.)

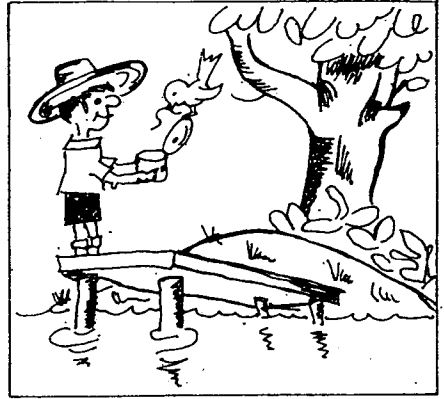
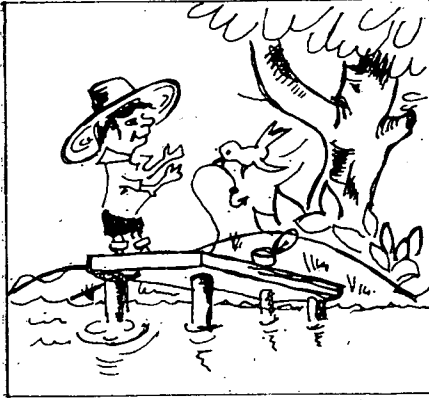
2. *Fogalmazási gyakorlatok szóban képsorról:*

Téma: A horgász és a kismadár (a Kisdobos c. gyermeklapból vágtam ki, és rajzoltam fóliára a képsort).

a) *A képsor bemutatása, az események megfigyeltetése.*

Íme a kép:

- b) A történet pontos, tárgyilagos, rövid elmondása néhány perc felkészülési idő biztosításával: Fogalmazzatok meg magatokban „A horgász és a kismadár” történetét! Törekedjétek arra, hogy minél pontosabban és rövidebben tudjátok kifejezni gondolataitokat!

Két szóbeli fogalmazás meghallgatása (egy gyengébb és egy jobb képességű tanulóé) egymás után tanítói javítás, közbeszólás nélkül.

A fogalmazásváltozatok értékelése a tanulók bevonásával a felkészülés előtt megadott szempontok alapján.

- c) A történet elmondása egyes szám első személyben párbeszédalkalmazásával:

Most úgy próbáljátok meg elmondani a történetet, mintha veletek történt volna meg az esemény!

Szeretném, ha beszéltenétek is a szereplőket! (A kreativitás fejlesztése; annak megérettetése, hogy ugyanazt a tartalmat többféle formában is kifejezhetjük.)

Egy tanuló meghallgatása, a fogalmazás értékelése:

Miben hasonlított az előző fogalmazásokhoz?

Miben különbözött?

Melyik megfogalmazás illet jobban a történethez? Miért? (A tartalom és a nyelvi forma kapcsolatának észrevetése.)

3. Fogalmazási gyakorlat írásban előző órán megfigyelt cselekvéssorról:

Téma: Játszottunk.

- a) A cselekvéssor mozzanatainak megbeszélése, rögzítése a táblán:

Idézzük fel a játékot! Csak a cselekvést kifejező szavakat mondjátok, de sorrendben!

Felrajzolt; hiányzott, nem volt neki; kihívott, kiszóltott; bekötözte; megrajzolta, pótolta; neveltünk, kacagtunk.

- b) Rokon értelmű igék, kifejezések gyűjtése (az unoformizáltság elkerülés érdekében)

- c) Az első négy mozzanat megfogalmaztatása gondolatban, majd néhány fogalmazásváltozat megballgatása, értékelése

Szempont: Kapcsolódtak-e a mondatok?

Melyik tanuló használt olyan szavakat, kifejezéseket, amelyeket az előző fogalmazásban nem hallottunk? (Az egyéni gondolatok elmondására, leírására készítés, a „mássá levés merészségének” vállalása.)

- d) A legjobb mondatcsoport leírása látó-balló másolással (első írásbeli fogalmazás)

Formai tudnivalók megbeszélése: a cím helye, sorkihagyás, a mondatok egymásutánisága.

- e) Az utolsó két mozzanat önálló írásbeli megfogalmazása; utalás a helyesírás hibák elkerülésére; önellenőrzés.

- f) Egy-két befejező gondolat felolvastatása

Szempont: Kapcsolódnak-e az önállóan írt mondatok?

Játszottunk

A közös munka:

Jutka néni egy pálcikaembert rajzolt a táblára. Hiányzott neki a szeme, a szája és az orra. Ezután kihívta Mónit a táblához. Ott bekötötte a szemét, és kezébe adott egy krétát.

Befejezés-változatok:

Móni pótolta a báb arcának részeit. Nagyot nevtünk, amikor elkészült a furcsa ember. A tanuló pótolta a rajzot, de igen furcsán. Jaj, de nagyot kacagtunk az emberkén!
Mónika berajzolta a pálcikaember szemét, száját és az orrát. Hű, mekkorát kacagtunk!

Tananyag: A mondatok összekapcsolásáról, a fogalmazás tárgyáról és címéről tanultak összefoglalása.

1. Célkitűzés: 1 perc.

Jó néhány dolgot megtanultunk már a fogalmazásórákon.

Ma összefoglaljuk az eddig megismert tudnivalókat.

Kíváncsi vagyok, hogyan emlékeztek rájuk, és mennyire tudjátok azokat önállóan alkalmazni.

2. Összefoglalás: 8–10 perc.

a) A mondatok összekapcsolása:

Részlet bemutatása Gárdonyi G.: Egérvadászat c. meséjéből (Gárdonyi G.: Cifra mese. Mesék és hasznos történetek. Móra Könyvkiadó, Bp., 1967.)

Megfigyelési szempont: Miért kapcsolódnak a következő mese részletének mondatai?

Egérvadászat

„A minap a cica nagyot ásítva ébredt fel a tűzhely mellett. – Jó volna egy kis egércsenye – szólott –, megéheztem az alvásból. Azzal elindult egérvadászatra. Nem vitt magával sem puskát, sem kardot. Megfogja ő az egeret a körmével is.

Fölfutott a falon a kamra ablakába, és ott meglapulva leste, mikor jön az egér...”

(Az egyes mondatok a cicával történetekről szóltak, de *mindegyik újabb gondolattal* ismertetett meg bennünket.)

Mit tanultunk a mondatok kapcsolatáról? (Az elemi fogalmazástechnikai ismeret elmondása.)

b) A felesleges szóismétlés kerülése:

Hogyan kerülte el Gárdonyi G. a felesleges szóismétlést? (A 2–4., majd az 5. mondat megfigyeltetése néma olvasással.)

A 2–4. mondatban *elbagyta* az író a cica szót, az 5. mondatban pedig *más szót* (ő) használt.

Miért kell kerülnünk a felesleges szóismétlést?

Hogyan kerülhetjük el fogalmazásainkban?

c) A fogalmazás tárgya és címe:

Miből tudtuk meg először, hogy vajon miről szól a mese?

Véleményetek szerint miért választott jó címet az író? (A cím és a tartalom kapcsolatának megfigyeltetése.)

Mit fejezhet ki a cím? (A szereplő nevét, tulajdonságát, az eseményt, annak helyét, idejét stb.)

Milyen a jó cím? (Arra vonatkozik, amit leírunk, rövid, érdeklődést keltő.)

d) Élénkítő eszközök megfigyeltetése a részletben:

– a szereplő megszólaltatása, tartalmának, formájának megbeszélése:

Melyik az a mondat a részletben, amelyik *élénkebbé* tette a történetet? (A második.)

Miért? (Beszéltette a cicát.)

Mit fejezett ki az író a mondatban? (A cica kívánságát.)

Hogyan? (A cica gondolatai közé ékelte be az író a saját megjegyzését: s z ó l o t t .)

– az ellentét észrevételét:

Olvasd el némán az utolsó mondatot! Melyik az a szó és kifejezés, amely *élénkebbé* tette? (Fölfutott, meglapulva leste.)

Mit fejez ki ezekkel az író a mondatban? (Ellentétet.)
Fejezzük ki másképpen őket!
Fölszaladt, fölfutott, felpattant, ...
Lelapult, lehasalt, lélegzetét visszafojtva figyelt, ...

3. A tanultak alkalmazása feladatlap segítségével: 25–30 perc.

Feladatlap:

A mondatok összekapcsolásáról tanultak összefoglalása

1. Adj más címet a meserészletnek! Írd le!

.....

2. Alkoss két kérdést a meserészlet egy-egy mondatához! Írd le!

.....

3. Vajon hogyan történhetett az egérvadászat? *Képzeld el!* Folytasd Gárdonyi G. meséjét!
Próbáld röviden leírni gondolataidat!

.....

.....

.....

.....

.....

4. A feladatlap ellenőrzése: 3–4 perc.

A 3. feladat (a mese folytatásának) felolvasatása egy-két tanulóval.

Íme egy-egy jó megoldás:

Egyszer csak a macska meglátott a kamrában egy inci-finci kis rágcsálót. Utána jutott. Elkapta. Majd megsütötte. Ezután megette a finom edelt.

Mészáros Edit 3. o. tanuló

A macska egy darabig várt, aztán feljegyelt, mocorgást ballott. Egyszer csak előbukkant egy eger. Círmos lesimulva figyelte minden mozdulatát. Hirtelen nagyot ugrott, és elkapta az egeret. Ezzel megvolt mára a reggelije.

Itt a vége, fuss el véle!

Szapáry László 3. o. tanuló

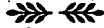
Megjegyzés: A következő órát a tanító a feladatlapok értékelésével kezdte. Felolvasott néhány mesefolytatást, majd bemutatta Gárdonyi G. Egérvadászat c. meséjét végig. Ezután a tanulók összevetették az eredeti mesét saját elképzeléseikkel.

JEGYZETEK

1. Dr. Bellyei László: Az alsó tagozatos fogalmazástani korszakításának pedagógiai kísérlete. Tanítóképző Intézetek Tudományos Közleményei IX. Debrecen, 1974. 112. l.
2. Dr. Lénárd Ferenc: A képességek fejlesztése. Köznevelés, 1975. 38. sz. 10. l.
3. Szende Aladár: Az anyanyelvi oktatás tantervi megújítása. Ped. Szle., 1974. 3. 392–393. l.
4. Rubinstein, Sz. L.: Az általános pszichológia alapjai. II. k. Akadémiai Kiadó, Bp., 1964. 646. l.

FORRÁSMUNKÁK

1. Dr. Bellyei L.: i. m.
2. Varga Balázs: Az anyanyelvi nevelés gyakorlatának bírálata. Az anyanyelvi oktatás korszerűsítéséért. Szerk.: Szépe György Tankönyvkiadó Bp., 1976.
3. Nagy József: A fogalmazás élményszerűsítése és a téma. A Tanító 1972. 5., 6-7.; 8. sz.
4. Dr. Bellyei L.-Richter S.-né: Az írásbeli kifejezőképesség fejlesztése 1-2. osztályban. A Tanító 1975. 10. sz.
5. Nagy József í. cikke.
6. Embernevelés. (A Győri Tanítóképző Intézet tanárainak pedagógiai tanulmányai.) Szerk.: dr. Baksa József. OPKM Bp., 1973.
7. Kunoss Judit: Önálló tanulói tevékenység a fogalmazásórán. A Tanító 1976. 4. sz.
8. Roger Gal: Hol tart a pedagógia? Gondolat Kiadó, 1967.
9. Erika Landau: A kreativitás pszichológiája. Tankönyvkiadó Bp., 1974.
10. Balassa László: Komplex módszer a fogalmazástanításban. Magyartanítás 1963. 6. sz.
11. Feladatlapok alkalmazása anyanyelvi órákon az ált. iskola 1-4. osztályában. Szerk.: Papp Józsefné és Cynolter Magda. Fővárosi Pedagógiai Intézet kiadványa 1973.

DR. PLESKÓ ANDRÁS

Szeged

Rajprogram tervezése

Az úttörőcsapat éves programját csak akkor tudja jól, eredményesen teljesíteni, ha a tervezet végrehajtásában, a munkában, azaz az úttörőéletben nemcsak a kisdobosok és az úttörők vesznek részt lelkesen, hanem hivatásbeli hozzáállással a rajvezetők, ifjúvezetők, valamint a nevelőtestületek is. A csapatprogram részei, összetevői a rajprogramok, melyek elkészítése komoly és nehéz feladatot jelent a rajvezetőségeknek.

A rajprogram elkészítése előtt legelső feladatom az úttörőévi munkára történő felkészülés. Minden tanév előtt (már augusztus elején) áttanulmányozom a Magyar Úttörők Szövetsége úttörőévi programját és iskolánk úttörőcsapatának évi fő feladatait. Szüntelen elemzem - osztályomra, rajomra vonatkoztatva - a Magyar Úttörők Szövetsége működési szabályzatát, és ugyancsak érdeklődéssel veszem kézbe az egyre jobb összeállításban megjelenő úttörőzsebkönyvet, a „Tapasztalatcsere”-sorozat és az Úttörővezető folyóirat számait. A vizsgálgatás sorából természetesen nem maradhat ki a Rendtartás sem. Számomra kedvező helyzet az, hogy 1977. júliusában részt vehettem a Balatonyorokon megrendezett Országos rajvezető-találkozón és módszervásáron. „Módszerimért” számos értékés „módszert” kaptam cserébe az ország minden táját képviselő kartársaimtól, s azóta is levelezőkapcsolatot tartok fenn néhány rajvezetővel, mert szükségesnek tartom mások úttörőmunkáját is megismerni. Végül a sablonosság elhagyásával felsorakoztatom eddigi hasznos tapasztalataimat és megfigyeléseimet.

Különösen sok előkészülettel, felméréssel jár az 5.-es osztályfőnök rajvezető munkája. A folyó tanévtől újra „kezdő” úttörővezető lettem. Egy új úttörőközösséggel kezdtem meg ismét a rajvezetést, de nem vártam be szeptembert. Lehetőségem volt az